

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี เรื่อง
แนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์

ไทย - ญี่ปุ่น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ไทย – ญี่ปุ่น
พิมพ์ครั้งที่ ๑ – กรุงเทพฯ จำนวน ๕๐๐ เล่ม ISSN ๐๘๕๘-๘๗๕๑
ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๖๑ จำนวน ๗๖ หน้า

สงวนลิขสิทธิ์ตาม พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ.๒๕๓๗

© ลิขสิทธิ์ภาษาไทยเป็นของศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ผู้อำนวยการ	:	พลตรี อภิศักดิ์	สมบัติเจริญนนท์
รองผู้อำนวยการ	:	พันเอก กิตติ	คงสมบัติ
	:	พันเอก อรรถเดช	ประทีปอุษานนท์
หัวหน้าโครงการ	:	พันเอก นิรุจ	ดวงปัญญา
รองหัวหน้าโครงการ	:	นาวาอากาศเอกหญิง จุฬารัตน์ เพชรวิเศษ	
	:	พันเอก สุทัศน์	คร่ำในเมือง
นักวิจัย	:	นางสาว หัสยา	ไทรยานนท์
คณะวิจัย	:	เรือโทหญิง นันทิยา	ทองคณารักษ์
		นางสาว ธาราทิพย์	กัลยาณมิตร
		นางสาว ชญานิสสา	มหาสารกุล
		จ่าอากาศเอกหญิง สุวิมล	สารโกศล พรนวม
พิสูจน์อักษร	:	พันตรีหญิง เฉลียว	เหมหงษ์
		จ่าเอก สามภพ	ศรีอักษร
		จ่าอากาศโท ชาญชัย	วังวงศ์
		นาง ชุตินธร	เหมแก้ว
		นาง กัญจนีพร	มหาวรากร

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

62 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400

โทร. 0 2275 5715 เว็บไซต์ www.sscthailand.org

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี เรื่อง
แนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์

ไทย - ญี่ปุ่น

คำนำ

ภายใต้บริบทของกระแสการเปลี่ยนแปลงสถานะแวดล้อมด้านความมั่นคง ในยุคสมัยปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งรัฐบาลได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปประเทศ ที่มุ่งเน้นการดำเนินการโดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ความมั่นคงปลอดภัยและความสงบสุขภายในประเทศ ซึ่งต้องอาศัยพลังอำนาจของชาติในด้านต่างๆ ประกอบกับหลักการสำคัญในด้านการป้องกันประเทศและรักษาความมั่นคงของชาติ รวมทั้งการเรียนรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในปัจจุบันและระยะยาวในอนาคต

ทั้งนี้ การนำพาประเทศไปสู่เป้าหมายตามที่แต่ละประเทศตั้งไว้ อาจต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อช่วยกันขับเคลื่อนผ่านกรอบนโยบาย และความร่วมมือระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองและการทูต ข้อมูลข่าวสาร การทหาร และด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และญี่ปุ่นเองก็ถือได้ว่าเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่สำคัญต่อระบบการเมืองและเศรษฐกิจโลก อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับไทยในหลายมิติที่สำคัญเช่นกัน

ด้วยเหตุดังกล่าว ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ จึงได้ทำเอกสารศึกษาเฉพาะกรณี เรื่อง “แนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ไทย – ญี่ปุ่น” ขึ้น เพื่อศึกษาสถานะความสัมพันธ์ และแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และใช้เป็นฐานในการ

ต่อยอดแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ การกำหนดทิศทางและนโยบาย ในการปฏิบัติให้เกิดความเหมาะสมในอนาคตต่อไป

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

ตุลาคม ๒๕๖๑

คำนำ

สารบัญ

ส่วนที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๓
๑.๒	วัตถุประสงค์การศึกษา	๕
๑.๓	ขอบเขตการศึกษา	๕
๑.๔	วิธีการศึกษา	๕
๑.๕	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖

ส่วนที่ ๒ ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น

๒.๑	ประวัติศาสตร์และการพัฒนาความสัมพันธ์	๙
๒.๒	ปัจจัยในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย - ญี่ปุ่น	๑๑
๒.๓	นโยบายและแผนที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย - ญี่ปุ่น	๑๔
	- แผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติของญี่ปุ่น	
	- การดำเนินงานด้านความมั่นคงของญี่ปุ่น	
๒.๔	ผลกระทบของยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติของญี่ปุ่นที่มีต่อความสัมพันธ์ ไทย - ญี่ปุ่น	๑๙

ส่วนที่ ๓ แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ ไทย - ญี่ปุ่น

๓.๑	ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ ไทย - ญี่ปุ่น	๒๙
๓.๑.๑	ความร่วมมือระดับภูมิภาคอาเซียน	๒๙
๓.๑.๒	ความร่วมมือระดับอนุภูมิภาค	๓๑
๓.๑.๓	ความร่วมมือระดับทวิภาคี	๓๒
๓.๒	ปัจจัยแห่งความสำเร็จและเงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้อง	๓๔

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ส่วนที่ ๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๓๙
๔.๑ บทสรุป	๓๙
๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๔๐
บรรณานุกรม	๔๒

ส่วนที่ ๑ บทนำ

ส่วนที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อเริ่มเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑ ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศและบทบาทของตนในเวทีระหว่างประเทศหลายประการ โดยเฉพาะนโยบายต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านเศรษฐกิจ ต่อมารัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศนโยบาย Japan ASEAN Comprehensive Economic Partnership ขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างและสนับสนุนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน ส่วนในด้านความมั่นคง ญี่ปุ่นมีความกระตือรือร้นมากขึ้นในการแสดงบทบาทเพื่อรักษาสันติภาพ ซึ่งญี่ปุ่นเองก็มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในความร่วมมือและเวทีการเจรจาด้านความมั่นคงต่างๆ ในภูมิภาค

ด้วยเหตุที่ว่าอาเซียนและประเทศไทยไม่สามารถมีความมั่นคงแบบเบ็ดเสร็จได้ด้วยตนเองโดยลำพัง หากปราศจากความร่วมมือกับประเทศอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารจัดการความมั่นคง เกิดความหลากหลายในมิติต่างๆ อย่างครอบคลุม ทั้งที่เกี่ยวข้องกับกิจการทหารโดยตรง และไม่ใช้กิจการทางทหารโดยตรง โดยกองทัพต้องให้การสนับสนุน เพื่อให้สามารถรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ จึงจำเป็นต้องอาศัยการสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคง เพื่อเสริมสร้างสันติภาพและความมั่นคง โดยผ่านกลไกความร่วมมือด้านความมั่นคงที่โปร่งใสและเปิดเผย สนับสนุนความไว้วางใจระหว่างกัน รวมทั้งเพื่อลดโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้ง อันเนื่องจากการแย่งชิงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือจากสาเหตุอื่นๆ ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคความมั่นคงรูปแบบใหม่ และสร้างเสถียรภาพภายในประเทศ และช่วยลดและป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในกลุ่มประเทศอาเซียนและประชาคมโลกที่มีต่อประเทศไทย เพื่อนำไปกำหนดกรอบนโยบายในการดำเนินการด้านความมั่นคง

เพื่อให้ภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ในสังคม นำไปเป็นกรอบแนวทางดำเนินการ ในขอบเขตและภารกิจที่เกี่ยวข้อง สามารถสนองต่อผลประโยชน์แห่งชาติ และการรักษาความมั่นคงของประเทศได้อย่างประสานสอดคล้องและมีเอกภาพ

นอกจากนี้อำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหม ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ เกี่ยวกับการป้องกันและรักษาความมั่นคงของราชอาณาจักรจากภัยคุกคามทั้งจาก ภายนอกและภายในประเทศ การรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ สนับสนุนการพัฒนา ประเทศและส่วนราชการอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ ของกระทรวงกลาโหมหรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวงกลาโหม โดยมีนโยบาย การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับมิตรประเทศ ในการพัฒนาความสัมพันธ์ และความร่วมมือทางทหารกับประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศสมาชิกอาเซียน มิตรประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ โดยสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ ลดความหวาดระแวง การได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และหลักการต่างตอบแทนในการเจรจา ให้มีความสำคัญเร่งด่วนกับการเป็นประชาคมอาเซียน และการรักษาสมดุล ความสัมพันธ์กับประเทศที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคให้ดียิ่งขึ้น

ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์และมิตรภาพที่ดีระหว่างกันมา ช้านาน เมื่อปี ๒๕๖๐ ถือเป็นปีครบรอบ ๑๓๐ การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการ ทูตระหว่างไทยและญี่ปุ่น ที่ผ่านมาไทยและญี่ปุ่นได้สร้างความร่วมมือด้วยกัน หลายด้าน อาทิ ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ ความร่วมมือด้านการพัฒนา ความ ร่วมมือด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะความร่วมมือด้านความมั่นคง กองทัพไทยและกองทัพญี่ปุ่น ได้มีความร่วมมือทางทหารระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการข่าว การศึกษา การแลกเปลี่ยนการเยือน การรักษาสันติภาพ และ ด้านการส่งกำลังพลเข้าร่วมการฝึก Cobra Gold 2018 ฝ่ายกองทัพญี่ปุ่นได้เข้า ร่วมการฝึกร่วมของคณะทำงานผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ทหาร และคณะทำงาน ผู้เชี่ยวชาญด้านการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ ณ ประเทศไทย ดังนั้น เราควรทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทย - ญี่ปุ่น เพื่อสานต่อและพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันในอนาคต

๑.๒ วัตถุประสงค์การศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสถานะความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น ที่ผ่านมามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๑.๒.๒ เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย – ญี่ปุ่น ในอนาคต

๑.๓ ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเอกสารฉบับนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น ในอนาคตโดยมีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

๑.๓.๑ ด้านประชากร สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในมิติความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – ญี่ปุ่น ทั้งจากหน่วยงานด้านความมั่นคง สถาบันการศึกษา และเหล่าทัพต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงการต่างประเทศและศูนย์ปฏิบัติการสันติภาพ เป็นต้น

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหาที่ศึกษา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสถานะความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น ที่ผ่านมามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในกรอบของ DIME Model (Diplomacy, Information, Military, Economy)

๑.๓.๓ ด้านระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย รวมทั้งสิ้น ๓ เดือน (มีนาคม – พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑)

๑.๔ วิธีการศึกษา

ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างไว้ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น ต่อไปในอนาคต โดยเอกสารศึกษาเฉพาะกรณีฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น ซึ่งมีมาตั้งแต่

อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์
ซึ่งนับเป็นการศึกษาขั้นต้นที่จะนำไปสู่การวิจัยเชิงลึกต่อไป

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น ที่ได้
รับจากการศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ
รวมถึงการทำความตกลงร่วมกัน (MOU) ด้านการทหารระหว่างทั้งสองประเทศ
เพื่อสานต่อความสัมพันธ์ที่มีต่อกันและต่อกันมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้เอกสารศึกษา
เฉพาะกรณีฉบับนี้ถือเป็นการศึกษาขั้นต้นที่จะขยายผลไปสู่การวิจัยในเชิงลึกต่อไป

ส่วนที่ ๒

ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น

บทที่ ๒

ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น

๒.๑ ประวัติศาสตร์และการพัฒนาความสัมพันธ์

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ นี้ เป็นปีครบรอบการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่น ๑๓๐ ปี ซึ่งจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ระหว่าง ไทย - ญี่ปุ่น สรุปได้ ดังนี้

๒.๑.๑ ความสัมพันธ์ ไทย - ญี่ปุ่น ในอดีต

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาอย่างยาวนานกว่า ๖๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. ๑๘๘๗ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ซึ่งไทยกับญี่ปุ่นใกล้ชิดกันมาโดยตลอดในช่วงศตวรรษที่ ๒๐ จนถึงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ หลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทยค่อนข้างห่างกันอยู่ระยะหนึ่ง จนกระทั่งในช่วง ค.ศ. ๑๙๘๐ (พ.ศ. ๒๕๒๓) ญี่ปุ่นได้พัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับหนึ่งของภูมิภาคเอเชีย ทำให้ในช่วงนี้ญี่ปุ่นได้กลับมาติดต่อค้าขายกับประเทศไทยมากขึ้นอย่างมาก รวมถึงได้เข้ามาลงทุนในประเทศไทยอย่างมหาศาล จนทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศคู่ค้าอันดับหนึ่งของไทย เป็นประเทศที่เข้ามาลงทุนในไทยมากที่สุด จนถึงช่วง ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ญี่ปุ่นประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรง ในขณะที่ไทยก็ประสบกับวิกฤตต้มยำกุ้งในปี ๑๙๙๗ พ.ศ. (๒๕๔๐) แต่ความสัมพันธ์ ไทย - ญี่ปุ่น ก็ได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งหลังวิกฤตเศรษฐกิจในยุครัฐบาลทักษิณ ได้มีการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดไทย-ญี่ปุ่น (Japan-Thailand Economic Partnership Agreement: JTEPA)

๒.๑.๒ ความสัมพันธ์ ไทย – ญี่ปุ่น ในปัจจุบัน

เมื่อเกิดรัฐประหารในปี ค.ศ. ๒๐๐๖ (พ.ศ. ๒๕๔๙) เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยตกอยู่ในสภาวะแห่งความสับสนวุ่นวายทางการเมือง ทำให้ญี่ปุ่นได้เริ่มปรับแผนในเรื่องการค้าการลงทุนกับไทย โดยญี่ปุ่นได้เริ่มย้ายฐานการลงทุนไปยังประเทศอื่น โดยเฉพาะในประเทศอาเซียนอื่นๆ นอกจากนั้น บริบทระหว่างประเทศก็เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ คือ การผงาดขึ้นมาของจีนทำให้ไทยหันไปค้าขายกับจีนเพิ่มมากขึ้นเป็นอย่างมาก จนทำให้ขณะนี้จีนกลายเป็นประเทศคู่ค้าอันดับหนึ่งของไทยไปแล้ว โดยไทยประสบกับความตกต่ำและถดถอยครั้งใหญ่ ระบบการเมืองล้มเหลว ระบบเศรษฐกิจล้มเหลว ประเทศไทยติดกับดักของประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลาง ไม่สามารถพัฒนาเดินหน้าต่อไปได้

ล่าสุดในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ถือเป็นปีสำคัญอย่างยิ่งสำหรับความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ เนื่องจากเป็นปีที่ครบรอบ ๑๓๐ ปี ความสัมพันธ์ทางการทูต ไทย – ญี่ปุ่น ซึ่งนับตั้งแต่ที่ไทยและญี่ปุ่นได้ ลงนามในปฏิญญาทางพระราชไมตรี และการพาณิชย์ระหว่างกัน เมื่อ ๒๖ กันยายน ๒๔๓๐ และได้เริ่มความสัมพันธ์ทางการทูตอย่าง เป็นทางการนับแต่นั้นเป็นต้นมา ทั้งนี้ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีจำนวนบริษัทเอกชนของญี่ปุ่น และมีจำนวนประชากรชาวญี่ปุ่นพำนักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากแห่งหนึ่งในโลก ทำให้ในปัจจุบันไทยถือเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศญี่ปุ่น

๒.๑.๓ ความสัมพันธ์ ไทย – ญี่ปุ่น ในอนาคต

สถานการณ์ที่กล่าวมาในเบื้องต้นถือเป็นอุปสรรคและความท้าทายต่อความสัมพันธ์ของไทยและญี่ปุ่นที่จะดำเนินต่อไปในอนาคต แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นในอนาคตก็ยังมีปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้ไทยกับญี่ปุ่นต้องกระชับความสัมพันธ์กันให้แนบแน่นมากขึ้น เนื่องจากญี่ปุ่นยังมีความสำคัญต่อไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการที่ไทยจะหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (middle income trap) และจะพัฒนาไปสู่ Thailand 4.0 ได้นั้น ญี่ปุ่นจะสามารถช่วยไทยได้มาก ประกอบกับ ไทยต้องการเป็นศูนย์กลางหรือ hub

ของ AEC ญี่ปุ่นก็จะมีบทบาทสำคัญในการสานฝันของไทยให้เป็นจริงได้ รวมถึงในอนาคตไทยจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์เชิงภูมิรัฐศาสตร์ โดยการดำเนินยุทธศาสตร์ถ่วงดุลอำนาจ (Balance of Power) เพื่อป้องกันไม่ให้มหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่งครอบงำภูมิภาคอาเซียนและไทยได้ ดังนั้น ญี่ปุ่นจะมีบทบาทอย่างมากในการเป็นผู้ถ่วงดุล (balancer) โดยเฉพาะ การถ่วงดุลประเทศจีนซึ่งกำลังขยายอิทธิพลมายังภูมิภาคอาเซียนอย่างรวดเร็ว

สำหรับในมุมมองของญี่ปุ่นนั้นประเทศไทยก็ยังคงมีบทบาทสำคัญ แม้ว่าญี่ปุ่นจะย้ายฐานการผลิตออกจากประเทศไทยไปบางส่วน แต่ไทยก็ยังถือเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของญี่ปุ่นอยู่ นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังมียุทธศาสตร์ในการแข่งกับจีน ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงต้องใกล้ชิดกับไทย เพื่อป้องกันไม่ให้ไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีน จึงอาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยกับญี่ปุ่นมีประโยชน์ร่วมกัน ทั้งในแง่ภูมิรัฐศาสตร์และภูมิเศรษฐศาสตร์ที่ยังต้องกระชับความสัมพันธ์กันให้มากขึ้น^๑

๒.๒ ปัจจัยในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น

ปัจจัยซึ่งเป็นตัวกำหนดนโยบายและความสัมพันธ์ของไทยกับญี่ปุ่น มีดังนี้

๒.๒.๑ ด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในด้านอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก สินค้าที่ผลิตต้องอาศัยทุนจำนวนมาก และเทคโนโลยีระดับสูงเป็นหลัก แต่ญี่ปุ่นกลับขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิตรวมทั้งพลังงานได้แก่ น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และถ่านหิน จำเป็นต้องนำเข้าวัตถุดิบดังกล่าวเป็นจำนวนมากซึ่งไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาให้ญี่ปุ่นได้ สำหรับไทยปัจจัยส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศนั้นด้วยการขายสินค้าเกษตรให้กับญี่ปุ่นเพื่อนำเงินมา ซึ่งญี่ปุ่นก็ถือเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของไทย

^๑ ศ.ดร.ประภัทร เทพชาติตรี, ๑๓๐ ปี ความสัมพันธ์ ไทย – ญี่ปุ่น, ออนไลน์ผ่าน <http://www.drprapat.com/130-%E0%B8%9B%E0%B8%B5-%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B9%8C-%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2-%E0%B8%8D%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%9B/>, ออนไลน์เมื่อ ๑๖ มี.ค.๖๑

ขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็ต้องการขยายการลงทุนไปยังต่างประเทศ เนื่องจากค่าแรงในประเทศสูงมากและมีกฎระเบียบเข้มงวด ในขณะที่ประเทศไทยมีความพร้อมที่จะรองรับได้ในทุกด้านดังกล่าว ประเทศไทยจึงเป็นแหล่งลงทุนและยังเป็นตลาดที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของญี่ปุ่นด้วย เมื่อสภาพเศรษฐกิจของทั้งสองฝ่ายต่างเกื้อกูลกัน จึงทำให้ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นใกล้ชิดและผูกพันกัน

๒.๒.๒ ด้านจิตวิทยา

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ กองทัพญี่ปุ่นเข้ายึดครองดินแดนต่างๆ ซึ่งประเทศเหล่านั้นยังไม่ลืมความรุนแรงโหดร้ายที่ถูกญี่ปุ่นรุกราน ปัจจุบันญี่ปุ่นมีความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสูงมากจะเป็นรองก็แต่เพียงสหรัฐอเมริกาเท่านั้น นอกจากนี้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่ค้าขายกับญี่ปุ่นต่างเสียเปรียบดุลการค้าแก่ญี่ปุ่น รวมทั้งไทยด้วยจึงทำให้มีทัศนคติที่ไม่ดีกับญี่ปุ่น โดยมองว่าคนญี่ปุ่นไม่มีความจริงใจเอาเปรียบและกอบโกย แม้ญี่ปุ่นจะให้ความช่วยเหลือแก่ไทยเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่คนไทยก็ยังเชื่อว่าญี่ปุ่นทำเพื่อประโยชน์ของตนเองมากกว่า กรณีดังกล่าวนี้นับเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในปัจจุบัน

๒.๒.๓ ด้านภูมิศาสตร์

การที่ญี่ปุ่นขาดแคลนวัตถุดิบที่ใช้ในอุตสาหกรรมและอาหาร โดยเฉพาะน้ำมัน ซึ่งจำเป็นต่อเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมากและต้องนำเข้าจากตะวันออกกลางโดยใช้เส้นทางผ่านช่องแคบมะละกา ซุนดา และลอมบ็อก เส้นทางดังกล่าวนี้มีความปลอดภัยและมีความสำคัญต่อญี่ปุ่นมาก ซึ่งญี่ปุ่นต้องการให้ดินแดนแถบนี้มีความมั่นคง โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งเป็นประตูเข้าสู่ประเทศต่างๆ ในกลุ่มอาเซียนที่มีความสำคัญต่อญี่ปุ่นด้วย ปัจจุบันสินค้าที่ญี่ปุ่นนำเข้าจากอาเซียน ได้แก่ น้ำมัน ยาง น้ำตาลดิบ ดีบุก ทองแดง และน้ำมันพืช ส่วนกลุ่มอาเซียนก็สั่งซื้อสินค้าอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ จากญี่ปุ่นเช่นกัน

นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีความสำคัญต่อญี่ปุ่น ด้วยคาดหวังว่าประเทศไทย จะขุดคอคอดกระเพื่อเชื่อมระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งในอดีตญี่ปุ่นเคยสนับสนุนแนวคิดนี้อย่างเต็มที่และยินดีที่จะช่วยขุดให้ด้วย เนื่องจากญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์จากการขุดนี้โดยเป็นการย่นระยะทางให้สั้นลง และทำให้ญี่ปุ่นมีความมั่นคงยิ่งขึ้น หากเกิดปัญหาขึ้นกับเส้นทางขนส่งวัตถุดิบ ในปัจจุบันก็ยังมีเส้นทางสำรองอีกเส้นทางหนึ่ง

๒.๒.๔ ด้านการเมือง

รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นกำหนดให้ไม่มีกองทัพและไม่ให้ญี่ปุ่นยุ่งเกี่ยวกับการเมืองโลก จึงทำให้ญี่ปุ่นมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยใช้นโยบายเศรษฐกิจนำหน้าการเมือง และแยกตัวเองออกจากความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เกิดขึ้น เมื่อสหรัฐอเมริกาต้องถอนทหารออกจากอินโดจีน สหรัฐอเมริกาต้องการให้ญี่ปุ่นเข้ารับบทบาทแทนในภูมิภาคนี้เพื่อปกป้องระบอบประชาธิปไตย ญี่ปุ่นซึ่งเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและมีผลประโยชน์กระจายอยู่ทั่วโลกได้แสดงบทบาทตนเองมากขึ้นในเวทีระหว่างประเทศ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน ซึ่งอาจถูกกระทบกระเทือนได้ ขณะที่ไทยเองก็มีนโยบายผูกมิตรกับทุกประเทศ และต้องการให้ญี่ปุ่นเข้ามามีผลประโยชน์อยู่ในประเทศอย่างมาก เพื่อที่ญี่ปุ่นจะได้ไม่สนใจในประเทศเพื่อนบ้านของไทย สำหรับนโยบายของญี่ปุ่นที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับไทยก็คือนโยบายของญี่ปุ่นที่มีต่ออาเซียนนั่นเอง

๒.๒.๕ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ไทยกับญี่ปุ่นมีลักษณะทางด้านสังคมและวัฒนธรรมคล้ายกันหลายอย่าง อาทิ การมีระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งไทยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่วนญี่ปุ่นมีจักรพรรดิเป็นประมุข นอกจากนั้นวิวัฒนาการทางสังคมของประเทศทั้งสองยังคล้ายกันโดยมีพื้นฐานจากสังคมเกษตรกรรม ในสมัยเมจิของญี่ปุ่นได้พัฒนาตนเองจนกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ ของไทยที่มีการปฏิรูปการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมเช่นกัน แต่

ไทยไม่ก้าวหน้าเท่ากับญี่ปุ่น และยังเป็นประเทศเกษตรกรรมเช่นเดิม นอกจากนี้ทั้งสองประเทศต่างไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติมหาอำนาจใดเลย จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายเคารพในเกียรติภูมิของกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศทั้งสองมีความสัมพันธ์และเข้าใจกันดีมาโดยตลอด

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นชาติที่เจริญมากจึงมีความสัมพันธ์กับชาติที่เจริญแล้วเช่นกันมากกว่าที่จะคบค้าสมาคมกับชาติที่กำลังพัฒนาเช่นไทย ขณะเดียวกันคนญี่ปุ่นมักเกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น ไม่คบคนต่างชาตินัก ปัญหาสำคัญของคนญี่ปุ่นคือจะไม่พูดภาษาต่างประเทศ ทำให้เป็นอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น แม้จะมีปัจจัยด้านต่างๆ ที่เอื้ออำนวยอยู่แล้ว

๒.๓ นโยบายและแผนที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทย - ญี่ปุ่น

๒.๓.๑ แผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติของญี่ปุ่น

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ความคงอยู่ของรัฐบาลญี่ปุ่นถูกทำลายด้วยปัจจัยหลายประการ ทั้งการบริหารจัดการประเทศที่มีระบบจักรพรรดิ ประชากรที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ซึ่งนับเป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ.๑๙๔๖ (พ.ศ. ๒๔๘๙) ทำให้ญี่ปุ่นถูกจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๙ ที่ระบุไว้ว่า “ห้ามญี่ปุ่นใช้อำนาจทหารเข้าตัดสินข้อพิพาท ห้ามเข้าทำสงคราม และสหรัฐฯ จะคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ญี่ปุ่นเอง” ซึ่งการที่ญี่ปุ่นถูกจำกัดบทบาทด้านการทหารบนพื้นฐาน “สันติภาพเชิงรับ (passive pacifism)” เช่นนี้ นับว่าขัดแย้งต่อธรรมชาติความเป็นตัวตนของชาวญี่ปุ่นอย่างยิ่ง เนื่องจากชาวญี่ปุ่นมีความเป็นชาตินิยมตั้งแต่สมัยอดีตนายกรัฐมนตรีนคนที่ ๕๖ ของญี่ปุ่น นายจุงอิชิโร โคเคอิซุมิ พรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party: LDP) มีความภูมิใจในแสนยานุภาพทางทหาร และมีความทะเยอทะยานที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวของชาวญี่ปุ่นภายใต้บริบทความมั่นคงของโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ซึ่งต่อมาภายหลัง ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะได้รับเอกราชจากสหรัฐฯ แล้ว แต่ญี่ปุ่นก็ยังมีกระบวนการที่สนับสนุนของนโยบายป้องกันประเทศแบบเดิมตามที่รัฐธรรมนูญมาตรา ๙ เป็นตัวกำหนดบทบาทด้านความมั่นคง และใช้ปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ (Peacekeeping Operations: PKO) ผ่านความร่วมมือกับสหประชาชาติ (UN) โดยมีความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อยู่เบื้องหลัง ซึ่งทั้งหมดถูกนำมาใช้เป็นฐานคิดในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นฉบับปัจจุบัน ปี ค.ศ. ๒๐๑๓ (พ.ศ. ๒๕๕๖) อีกทั้งเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า เมื่อเวลาเปลี่ยนไป แนวคิดต่างๆ ของญี่ปุ่น โดยเฉพาะแนวคิดด้านการป้องกันประเทศก็มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับภัยคุกคามความมั่นคงที่ทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๙๖ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ทั้งจากกรณีที่เกิดขึ้นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจโดยแซงญี่ปุ่นขึ้นเป็นอันดับ ๒ ของโลกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๓ ประเด็นเกาหลีเหนือที่ยังไม่หยุดยั้งการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ กรณีพิพาททะเลจีนใต้ระหว่างญี่ปุ่นกับจีน เป็นต้น ทั้งหลายเหล่านี้ทำให้ญี่ปุ่นได้พยายามปรับบทบาทด้านการป้องกันประเทศจากเดิมที่มีลักษณะเป็น “สันติภาพเชิงรับ (passive pacifism)” สู่อัน “สันติภาพเชิงรุก (proactive pacifism)” ภายใต้กรอบของกองกำลังป้องกันตนเอง (Japan Self Defense Force: JSDF)^๒ ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นได้ประกาศนโยบาย “Proactive Contribution to Peace” ไว้

ซึ่งญี่ปุ่นได้อนุมัติแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ ๒๐๑๓ โดยมีบริบทของสภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคง และความท้าทายต่อความมั่นคงแห่งชาติที่ญี่ปุ่นนำมาพิจารณา ทั้งเรื่องดุลแห่งอำนาจ เทคโนโลยี นวัตกรรม การก่อการร้ายข้ามชาติ การแพร่กระจายอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูง ความมั่นคงของมนุษย์ และระบบเศรษฐกิจ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญอย่างมาก คือ การใช้หลักสันตินิยมเชิงรุก (Proactive pacifism) ในการเข้าไป

^๒ ยุทธศาสตร์ปริทรรศน์ : มหาอำนาจในบริบทความมั่นคงโลก, ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๕๓, หน้า ๑๕ - ๑๖, ๙๑

มีส่วนร่วมด้านการสร้างสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่งคั่งของโลก ซึ่งการใช้คำว่า “สันตินิยมเชิงรุก” ก็อาจเพียงวิธีการที่จะทำให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน และเพื่อไม่ให้นานาชาติหวาดระแวงต่อบทบาทเชิงรุก ด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นในอนาคต แต่แท้จริงแล้วอาจแฝงไปด้วยยุทธศาสตร์ในการต่อกับจีน โดยมีสหรัฐฯ ซึ่งเป็นพันธมิตรที่ดี เป็นตัวช่วยที่มาพร้อมกับนโยบายรักษาความมั่นคงแห่งชาติ และนโยบายเศรษฐกิจต่อภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในลักษณะนโยบายการรักษาสมดุล (Rebalance Policy)^๓ ซึ่งมุ่งเน้นให้ญี่ปุ่นมีบทบาทด้านความมั่นคงในภูมิภาคอาเซียนให้มากขึ้น รวมถึงเสนอให้มีการเจรจาโต้ะกลมระหว่างรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียน และญี่ปุ่นเพื่อหารือเรื่องภัยคุกคามไม่ตามแบบ^๔

อีกทั้ง ญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Official Development Assistance: ODA) แก่ประเทศกำลังพัฒนาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๐ (พ.ศ. ๒๔๙๓) เข้าร่วมในปฏิบัติการรักษาสันติภาพของ UN ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) และผลักดันประเด็นค่านิยมสากลต่างๆ ประกอบกับ กระแสประชาธิปไตยได้ไหลเข้าสู่ญี่ปุ่นมากขึ้น เนื่องด้วยอิทธิพลของสหรัฐฯ ที่เข้ามาคานอำนาจการเปลี่ยนแปลง ญี่ปุ่นจึงอาศัยความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ (US-JAPAN Alliance) เป็นหลักสำคัญในการป้องกันประเทศ รวมถึงการเตรียมพื้นฐานทางสังคมเรื่องการปลูกฝังค่านิยมการรักถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อเป็นฐานคิดของการป้องกันประเทศ รวมถึงการส่งเสริมศักยภาพของประเทศร่วมด้วย

ถึงแม้ยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น ๒๐๑๓ จะให้ความสำคัญทั้งในด้านการต่างประเทศ ความเป็นพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ เป็นแกนกลาง และแสวงหาพันธมิตรจากประเทศหรือกลุ่มประเทศที่มีศักยภาพควบคู่กัน โดยผลักดันประเด็นค่านิยมสากลร่วมกัน เช่น ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน เสรีภาพ

^๓ มองภาพรวมแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่นปี ๒๐๑๓, บทความวิเคราะห์สถานการณ์ยุทธศาสตร์และความมั่นคงของประเทศรายสัปดาห์, ฉบับที่ ๑๙/๕๗ ๓ - ๙ ก.พ.๕๗

^๔ ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น, กองความสัมพันธ์กับคู่เจรจาและองค์กรระหว่างประเทศ, กรมอาเซียน, เมษายน ๒๕๖๐

ทางการค้า ส่วนประเทศในภูมิภาคที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ได้แก่ ออสเตรเลีย รวมถึง อินเดีย อาเซียน โดยเฉพาะ อินโดนีเซีย ไทย และเวียดนาม แต่ญี่ปุ่นอาจแผ่ขยายเงื่อนไข เพื่อการคานอำนาจกับจีนไว้บนความพยายามในการใช้ค่านิยมสากลเพื่อเป็นเครื่องการันตีต่อประชาคมโลกในการพัฒนาขีดความสามารถของกองกำลังป้องกันประเทศ อีกทั้ง เป็นการหาแนวร่วมในการต่อต้านจีนเช่นที่เคยเกิดขึ้นบ่อยครั้งในเวทีอาเซียน^๕

๒.๓.๒ การดำเนินงานด้านความมั่นคงของญี่ปุ่น

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ถือเป็นจุดเปลี่ยนของแนวนโยบายระหว่างประเทศของญี่ปุ่น หลังจากเกิดเหตุปะทะกันในหมู่เกาะ Senkaku เนื่องจากรัฐบาลญี่ปุ่นจากพรรค Democratic Party of Japan (DPJ) ไม่ยอมใช้นโยบายที่ผ่อนปรนต่อจีนอีกต่อไป ความขัดแย้งจึงขยายตัวเป็นการทำลายทรัพย์สินธุรกิจญี่ปุ่นในจีนและมีการตอบโต้ทางด้านต่างๆ ต่อกัน ความขัดแย้งรุนแรงต่อเนื่องโดยเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่รัฐบาลญี่ปุ่นซื้อเกาะดังกล่าวจากเอกชน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนตึงเครียดอย่างรุนแรงนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ประกอบกับ มติมหาชนญี่ปุ่นยังเห็นว่ารัฐบาลพรรค DPJ ยังไม่สามารถสนองความต้องการของตนได้เพียงพอ พรรค Liberal Democratic Party (LDP) จึงได้รับเลือกให้ครองเสียงข้างมากในสภาเมื่อ ธ.ค.๕๕ และนาย Shinzo Abe ซึ่งมีแนวทางขวาจัดได้เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่สอง หลังจากที่เคยเป็นมาแล้วครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ทั้งนี้ นาย Shinzo Abe ได้ทำการปรับบทบาทด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นหลายประการ และได้รับความนิยมนมาก โดยพรรค LDP ได้ครองเสียงข้างมากอย่างท่วมท้นในสภาอีกครั้งจากการเลือกตั้งเมื่อ ธ.ค.๕๗ แม้ว่ารัฐบาลของนาย Abe ยังคงยืนยันในหลักการนโยบายพื้นฐานของญี่ปุ่นที่ไม่ครอบครองและแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และไม่กลายเป็นมหาอำนาจทางทหาร แต่เขาเห็นว่าญี่ปุ่นต้องขยาย

^๕ ยุทธศาสตร์ปริทรรศน์ : มหาอำนาจในบริบทความมั่นคงโลก, ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๕๗, หน้า ๑๕ - ๑๖, ๙๑

บทบาทด้านความมั่นคงและขีดความสามารถของกองทัพให้มากขึ้น เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์รอบด้านของญี่ปุ่นเองและรักษาสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ปัจจุบันในเอเชียแปซิฟิก ในวาระแรกของการดำรงตำแหน่งเขาจึงได้ยกระดับทวงป้องกันประเทศ (Defense Agency) ขึ้นเป็นกระทรวง ซึ่งทำให้รัฐบาลพลเรือนสั่งการกองกำลังป้องกันตนเองที่เป็นทหารได้รวดเร็วยิ่งขึ้น รวมถึงมีการดำเนินการที่สำคัญ ดังนี้

๑) **การจัดตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติ** (National Security Council) ซึ่งทำให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสูงสุดในด้านนโยบายความมั่นคง การต่างประเทศ และการประกาศภาวะฉุกเฉิน

๒) **การผ่านร่างกฎหมายคุ้มครองความลับของทางราชการ** ซึ่งทำให้รัฐบาลสามารถแลกเปลี่ยนข่าวกรองกับมิตรประเทศได้อย่างอิสระและอาจนำไปสู่การดำเนินการใดๆ ที่ไม่จำเป็นต้องชี้แจงต่อประชาชน

๓) **จัดท่ายุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงฉบับใหม่** แทนนโยบายพื้นฐานเดิมที่ใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๐ โดยมุ่งเน้นแนวทางสันตินิยมเชิงรุก (Proactive Pacifism) มีเป้าหมายในการขยายบทบาทสันติภาพ เสถียรภาพและความเจริญในภูมิภาค ทั้งนี้ มีความพยายามตีความขอบเขตอำนาจหน้าที่ของกลไกญี่ปุ่นเสียใหม่ว่าไม่ขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา ๙ ของญี่ปุ่น เช่น สามารถปกป้องมิตรประเทศได้หากเกิดสงคราม ยกเลิกการห้ามส่งออกอาวุธ และการส่งเรือพิฆาตเข้าร่วมปฏิบัติการในทะเล Eden ที่ไกลออกจากเศรษฐกิจจำเพาะ

๔) **ในด้านการพัฒนากองทัพ** ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับความขัดแย้งในพื้นที่ที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น เพิ่มงบประมาณทางทหารในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ สูงที่สุดในประวัติศาสตร์ (ประมาณ ๕ หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ) ซึ่งจัดหายุทโธปกรณ์ล้ำสมัย เช่น เรือดำน้ำชั้น Soryu และ เครื่องบินขับไล่/โจมตี F-15 J และเพิ่มเติมกำลังเคลื่อนที่เร็วในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศ

๕) **กระชับความร่วมมือทางทหารอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม** กับประเทศที่มีข้อพิพาทกับจีน เช่น เวียดนาม และฟิลิปปินส์ ขณะที่เพิ่มปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิด

กับสหรัฐฯ ออสเตรเลีย อินเดีย และประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลญี่ปุ่นแสดงเจตจำนงในการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา ๙ เพื่อให้ญี่ปุ่นสามารถป้องกันตนเองเบ็ดเสร็จ (Collective Self-Defense) เหมือนประเทศอื่น ซึ่งอาจรวมถึงการยกระดับกองกำลังป้องกันตนเองขึ้นเป็นกองทัพหรือปฏิบัติการชิงโจมตี ก่อนต่อศัตรู แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีความเห็นต่างกันในประเทศว่ารัฐบาลอาจนำประเทศไปสู่สงคราม ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าการปรับแก้ อาจเกิดขึ้นหากเกิดเหตุการณ์ปะทะด้วยกำลังกับจีนอีกครั้งหนึ่ง นโยบายของนาย Shinzo Abe เปิดโอกาสให้กับความร่วมมือทางทหารกับมิตรประเทศมากขึ้น มีความเป็นไปได้ในการเพิ่มความร่วมมือในมิติต่างๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เช่น แลกเปลี่ยนข่าวกรองหรือจัดซื้ออาวุธ แต่ขณะเดียวกันนโยบายดังกล่าวอาจสร้างความวิตกให้แก่จีน จนอาจมีข้อเรียกร้องที่ลำบากใจแก่ไทย^๖

๒.๔ ผลกระทบของยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติของญี่ปุ่นที่มีต่อความสัมพันธ์ ญี่ปุ่น - ไทย

๒.๔.๑ มิติการเมืองและการทูต (Diplomacy)^๗

ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และนโยบายการต่างประเทศไทยและญี่ปุ่นดำรงสัมพันธ์ภาพอย่างยาวนานกว่า ๖๐๐ ปี มิตรภาพระหว่างประเทศทั้งสองแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นในระยะหลัง ซึ่งในปี ๒๕๖๐ ประเทศญี่ปุ่นและไทยจะจัดงานฉลองครบรอบ ๑๓๐ ปี แห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ญี่ปุ่นและไทยดำรงความสัมพันธ์ฉันมิตรมาเป็นเวลายาวนานโดยประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นได้ลงนามในปฏิญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์ระหว่างญี่ปุ่นและไทย

^๖ เรือรบ เมืองมัน, รัฐบาลญี่ปุ่นกับการปรับบทบาทใหม่ด้านความมั่นคง, คอลัมน์สตีร์ประจำคอลัมน์ “มองมุมใหม่”, ๕ ก.พ.๕๘, ออนไลน์ผ่าน [HTTP://WWW.BANGKOKBIZNEWS.COM/BLOG/DETAIL/632989](http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/632989), ออนไลน์เมื่อ ๑๖ มี.ค.๖๑

^๗ มนวดี ตั้งตรงฤทัย, เอกสารวิจัย เรื่อง การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงของกองทัพไทยกับประเทศมหาอำนาจในทศวรรษหน้า, ๒๕๖๐

และได้เริ่มความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ ซึ่งจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็ได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างมาก ความร่วมมือของทั้งสองประเทศครอบคลุมทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีจำนวนบริษัทเอกชนของญี่ปุ่นตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้มีจำนวนประชากรชาวญี่ปุ่นพำนักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากแห่งหนึ่งในโลก โดยที่สำคัญผ่านมา ไทยและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างพระราชวงศ์ของทั้งสองประเทศเป็นพื้นฐาน ซึ่งญี่ปุ่นและไทยกำลังสร้างสรรค์ความเป็นหุ้นส่วนด้านการทูตทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ตัวอย่างเช่น ในระดับภูมิภาค ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือแก่โครงการลุ่มแม่น้ำโขง ส่วนในระดับโลกยังให้การสนับสนุน ดร. ศุภชัย พานิชภักดิ์ อดีตรองนายกรัฐมนตรีเป็นผู้อำนวยการคนใหม่ในการเลือกตั้งผู้อำนวยการองค์การการค้าโลก

นโยบายการต่างประเทศ^๔ ญี่ปุ่นเน้นการทูตวัฒนธรรม ตั้งแต่หลักการฟูกุคุดะ (พ.ศ. ๒๕๒๐) โครงการแลกเปลี่ยนต่าง ๆ อาทิ โครงการเรือเยาวชน, Asia Center เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศอาเซียนต่าง ๆ, การบรรเทาภัยพิบัติ, การต่อต้านโจรสลัด, ODA, FDI, NGOs, PKO และจากบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง Japan's ASEAN Policy: In Search of Proactive Multilateralism^๕ ซึ่งได้อธิบายถึงนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นว่ามี ๓ แบบ ได้แก่ แบบกระแสหลัก แบบทางเลือก และแบบสายกลาง ๑) แบบกระแสหลักหมายถึง กลุ่มที่อธิบายนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นว่ามีลักษณะพึ่งพิงสหรัฐ หรือให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐ ๒) แบบทางเลือกให้ความสำคัญแก่ “นโยบายเอเชีย” และการปรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐให้มีลักษณะเป็นหุ้นส่วน

^๔ มนวดี ตั้งตรงฤทัย, เอกสารวิจัย เรื่อง การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงของกองทัพไทยกับประเทมหาอำนาจในทศวรรษหน้า, ๒๕๖๐

^๕ ศิริพร วัชชวลิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง Japan's ASEAN Policy: In Search of Proactive Multilateralism, วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒

ที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ๓) แบบสายกลาง เป็นภาพของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น ในเรื่องนี้ ก็ถูกอธิบายเน้นหนักไปในเรื่องของการเปิดเสรีทางการค้าเสียมากกว่า “การเปิด” ในเชิงของความเป็นสมาชิกขององค์กรระดับภูมิภาค ซึ่งสรุปได้ว่า สหรัฐฯ มีบทบาทนำ และมีอิทธิพลอย่างเด่นชัดต่อนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น รวมถึง ญี่ปุ่นมีเครื่องมือทางการต่างประเทศและอาเซียนค่อนข้างมาก^{๑๐}

๒.๔.๒ มิติสังคมจิตวิทยา (Sociology)

มีความเข้มแข็งมากทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิม (traditional Culture) และวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop Culture) สาเหตุที่ได้รับความนิยมอาจเนื่องจากความเป็น “วัฒนธรรมสมัยนิยมแนวเสรี (liberal pop culture)” เช่น การ์ตูนเกย์ เป็นต้น

ส่วนค่านิยม แนวคิดของญี่ปุ่นนั้น มักมีนวัตกรรมใหม่ออกมาอยู่เรื่อยๆ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็น “รัฐพัฒนา (Development State)” เน้นการบริหารจัดการ อาทิ JIT, 5S, TQC, Kaizen, lean production ต่อมาในยุคปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เน้นความมั่นคงมนุษย์ โดยมีโครงการต่างๆ อาทิ ODA-GGP (Grant for Grassroot Projects) และให้ความสำคัญกับด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีโครงการ Cool Earth 50 และ Cool Biz ซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่มีต้นทุนทางสังคมสูง แม้ในสถานการณ์ภัยพิบัติที่ญี่ปุ่นสามารถแสดงให้เห็นถึงความมีระเบียบของชาวญี่ปุ่นให้ประชาคมโลกรับรู้ ทั้งนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นปีแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและญี่ปุ่น ซึ่งได้ดำเนินมาครบรอบ ๑๓๐ ปี นับเป็นความสัมพันธ์ที่มีความหมายมาก ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และความร่วมมือที่เกิดขึ้นในทุกด้าน เป็นความสัมพันธ์ที่เปี่ยมด้วยมิตรไมตรีและความเข้าใจที่มีต่อกันมาเกินกว่าศตวรรษ ญี่ปุ่นเองให้ความสำคัญกับบทบาทของไทยในฐานะศูนย์กลางของอาเซียน เป็นพันธมิตรที่พร้อมจะสร้างความเจริญเติบโตในภูมิภาคนี้ไปด้วยกัน

๑๐-๗๑

กิตติ ประเสริฐสุข, สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สรุปผลการสัมมนา “ยุทธศาสตร์ Soft Power ของไทย” บทเรียนจากจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้สู่การประยุกต์ใช้ของไทย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, ณ ห้องกมลทิพย์ ๑ โรงแรม เดอะ สุโกศล กรุงเทพฯ

๒.๔.๓ มิติการทหาร (Military)

ประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา ๙ ที่ว่าด้วยบทบาทด้านการทหารของ ญี่ปุ่น นับเป็นความขัดแย้งรุนแรงในสังคมญี่ปุ่นที่มีทั้งฝ่ายเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย อย่างชัดเจน ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาตรา ๙ อาจลดลงหลังมีการออกกฎหมายเพิ่มเติมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่อาจเพียงพอที่จะเอื้อให้กองกำลังป้องกันตนเอง (Self-Defense Forces) สามารถปฏิบัติการ ในเชิงรุกได้มากขึ้น ซึ่งหากรัฐบาลยืนยันจะเดินหน้าเรื่องนี้ต่อ คงต้องแน่ใจว่าพร้อม จะรับมือกับแรงกระเพื่อมทางการเมืองที่จะตามมาจากการทำประชามติ ซึ่งสุดท้าย แล้วเสียงประชาชนในเรื่องนี้อาจกลายเป็นมติที่ชี้ชะตาอนาคตรัฐบาล

ทั้งนี้ การที่ญี่ปุ่นถูกปลูกให้ต้องเสริมสร้างกองทัพให้เกรียงไกรขึ้นมาอีกครั้ง มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่

๑. สหรัฐฯ เริ่มมีแนวคิดให้ญี่ปุ่นต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น เนื่องมาจากทุกวันนี้ สหรัฐฯ เองก็ประสบปัญหาทั้งด้านงบประมาณ และภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศ

๒. การทดลองระเบิดนิวเคลียร์และทดลองยิงซีปนาวุธข้ามทวีปของ เกาหลีเหนือทุกครั้งมักจะผ่านญี่ปุ่น แม้ว่าจะมีเป้าหมายอยู่ที่สหรัฐฯ ก็ตาม ทำให้ ทั้งรัฐบาลและประชาชนชาวญี่ปุ่นตระหนักถึงความจำเป็นในการเร่งพัฒนากองทัพ ของตนเองมากขึ้น

๓. เพื่อปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของญี่ปุ่นจำนวนมากที่กระจายอยู่ทั่วโลก

๔. ผลจากจีนและสหรัฐฯ เผชิญหน้ากันมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและการทหาร ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงต้องเร่งเพิ่มขีดความสามารถทางทหารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ญี่ปุ่นมองเกาหลีเหนือ จีน และรัสเซีย เป็นประเทศที่มีศักยภาพเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตนได้ ประกอบกับ พัฒนาการของวิกฤตการณ์นิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือที่ผ่านมา ก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ายิ่งสถานการณ์ตึงเครียดมากขึ้นเท่าใด จีนก็จะยิ่งให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นและสหรัฐฯ มากขึ้นเท่านั้น และการที่ญี่ปุ่นใช้กลยุทธ์ไม่เจรจาในวิกฤตการณ์เช่นนี้ กลยุทธ์ไม่เจรจานี้สะท้อนว่า โครงสร้างยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นนั้นไม่สามารถขาดการสนับสนุนจาก

สหรัฐฯ ได้ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะวิกฤตการณ์เกาหลีเหนือครั้งนี้จะยุติลงอย่างไรก็ตาม เอเชียตะวันออกก็ยังคงมีปัญหาด้านเสถียรภาพต่อไปตราบที่ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ยังคงต้องการการคุ้มครองจากสหรัฐฯ เพื่อรักษาความมั่นคงของตนเองเอาไว้ และถึงแม้ประเทศไทยจะไม่ใช่ตัวแสดงหลัก แต่ไทยก็เป็นหนึ่งในตัวแสดงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องได้รับผลกระทบทั้งทางบวก และทางลบ

๒.๔.๔ มิติเศรษฐกิจ (Economic)

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศญี่ปุ่นและไทยเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจากการขยายตัวของกิจการบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทยนับแต่ทศวรรษ ๖๐ และโดยเฉพาะ จากกระแสการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นที่เข้ามา มากสืบเนื่องจาก พื้นฐานอัตราแลกเปลี่ยนเงินเยนที่แข็งขึ้นในตอนปลายทศวรรษ ๘๐ ทั้งนี้ ก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นมียอดมูลค่าการค้าการลงทุนและความช่วยเหลือ กับประเทศไทยสูงเป็นอันดับแรก และถึงแม้ว่ามีวิกฤตทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น แต่ปัจจุบันปริมาณการค้าก็ยังคงอยู่ในอันดับที่ ๒ โดยเป็นลำดับที่ ๓ ในด้านการส่งออก และลำดับที่ ๑ ในด้านการนำเข้า ญี่ปุ่นยังเป็นนักลงทุนต่างประเทศ รายใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีจำนวนบริษัทซึ่งเป็นสมาชิกของหอการค้าญี่ปุ่น ประจำกรุงเทพฯ มากกว่า ๑,๑๐๐ แห่ง และการลงทุนจากประเทศญี่ปุ่นสูงถึง ร้อยละ ๔๐ ของการลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมดในประเทศไทย ตลอดจน ประมาณครึ่งหนึ่งของยอดเงินกู้ที่บริษัทต่าง ๆ ในประเทศไทยกู้ขึ้นเป็นเงินกู้ จากธนาคารของญี่ปุ่นทั้งหมด ซึ่งสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจก็มีการพึ่งพา ซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและไทยภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจนั้น ทั้งสองฝ่าย ตระหนักถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันในด้านเศรษฐกิจ จากประสบการณ์วิกฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ผ่านมา บริษัทญี่ปุ่นไม่ลดและถอยตัวท่ามกลาง ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ แต่ อีกทั้ง บริษัทญี่ปุ่นได้รักษาการให้กู้เงินและอัดฉีดเงินทุน ให้บริษัทเครือข่ายหรือสาขาต่าง ๆ ในประเทศไทย ญี่ปุ่นให้การสนับสนุนแก่

ประเทศไทยซึ่งมีส่วนช่วยทำให้สถานะเศรษฐกิจฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศอันดับแรกในหมู่ประเทศต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย^{๑๑}

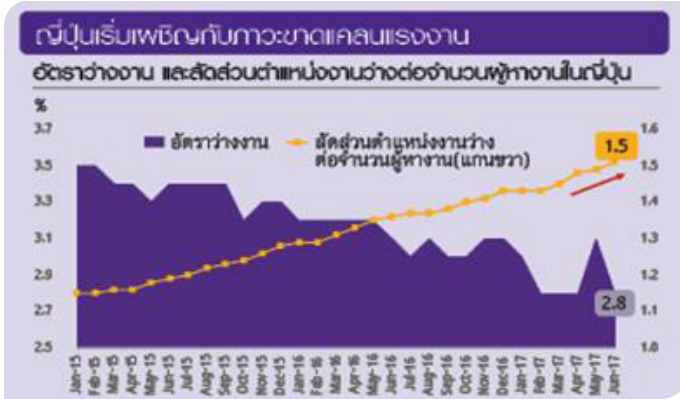
ปัจจุบัน ผลผลิตภาคอุตสาหกรรมในญี่ปุ่นที่ขยายตัว ทำให้การส่งออกไทยไปญี่ปุ่นมีแนวโน้มเติบโตได้ดี โดยสินค้าที่มีมูลค่าการส่งออกเติบโตสูงคือโทรศัพท์และส่วนประกอบ รวมถึงการลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นมาไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยผลสำรวจของหอการค้าญี่ปุ่น (JCC) เผยว่าบริษัทร่วมทุนญี่ปุ่นในไทยร้อยละ ๔๔ วางแผนขยายการลงทุนในประเทศ นอกจากนี้ การเดินทางเยือนไทยของกระทรวงเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรมแห่งญี่ปุ่น (METI) รวมถึงนักลงทุนญี่ปุ่นราว ๖๐๐ ราย เมื่อวันที่ ๑๑ - ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐ ที่ผ่านมา จะช่วยปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมดังกล่าวของไทยผ่านการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่จะขับเคลื่อนไทยไปสู่ Industry 4.0 (ญี่ปุ่นเรียกแนวคิดนี้ว่า Connected Industries) พร้อมด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์และผสมผสานกับเทคโนโลยีอุตสาหกรรมให้เป็นรูปแบบจนเกิดเป็นการทำงานอย่างชาญฉลาด สร้างความเชื่อมั่นของนักธุรกิจญี่ปุ่นในพื้นที่ EEC โดยทั้งสองฝ่ายจะผลักดันให้เกิดการหารือร่วมกันระหว่างกลุ่มธุรกิจญี่ปุ่นและหน่วยงานภาครัฐของไทย เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันต่อไป

ความเสี่ยงสำคัญต่อเศรษฐกิจญี่ปุ่น คือ อัตราเงินเฟ้อที่อยู่ในระดับต่ำ และปัญหาขาดแคลนแรงงาน จากการวิเคราะห์ของ EIC ในเดือนกันยายน ๒๕๖๐ จากข้อมูลของ Bloomberg, CEIC และ Japan Macro Advisor ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของเศรษฐกิจประเทศ โดยสัดส่วนตำแหน่งงานว่างต่อจำนวนผู้หางาน (job-to-applicant ratio) กำลังเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่อัตราว่างงานอยู่ที่ระดับต่ำสุดในรอบ ๒๓ ปี เป็นสัญญาณของการเริ่มขาดแคลนแรงงาน อันเป็นผลมาจาก

^{๑๑} ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย, สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, สืบค้นจาก http://www.th.emb-japan.go.jp/itpr_th/relation_index.html

จำนวนประชากรวัยแรงงานลดลง และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ ตลาดแรงงานที่ตึงตัวจะกดดันให้บริษัทญี่ปุ่นต้องปรับขึ้นค่าแรงในเร็ว ๆ นี้ ซึ่งจะเป็นผลบวกต่อเงินเฟ้อในระยะต่อไป

ที่มา: การวิเคราะห์ของ EIC ในเดือนกันยายน ๒๕๖๐

จากข้อมูลของ Bloomberg, CEIC และ Japan Macro Advisor^{๑๒}

อีกทั้ง จากปัญหาของญี่ปุ่นที่ประชากรมีจำนวนลดลง ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นตั้งเป้าการส่งออกเทคโนโลยีรถไฟเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การสร้างเศรษฐกิจ โดยหวังเผยแพร่รถไฟญี่ปุ่นไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งสหรัฐฯ ยุโรป และเอเชีย แต่ถึงแม้เทคโนโลยี “ชินคันเซ็น” จะได้รับการยอมรับเรื่องความปลอดภัย แต่ก็มีราคาแพงกว่าคู่แข่งอย่างมาก ดังนั้น การประมูลโครงการรถไฟในหลายประเทศอาเซียน จึงเป็นสนามประลองกำลังระหว่างญี่ปุ่นและจีน ซึ่งผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ ทั้งในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินเดีย หรือในประเทศไทย ก็ใช้วิธีแบ่งเส้นทางเดินรถระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ทั้งนี้ รถไฟไม่เพียงเป็นระบบคมนาคมที่เชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ทั้งการเคลื่อนย้ายทรัพยากรและการไปมาหาสู่กัน แต่ยังมีหมายถึงเส้นทางการแผ่อำนาจข้ามพรมแดนที่ไทยควรให้ความสำคัญ

^{๑๒} ภาพรวมเศรษฐกิจโลกและไทยปี 2017 และ 2018, SCB Economic Intelligence Center, หน้า ๑๓

ส่วนที่ ๓

แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์
ไทย - ญี่ปุ่น

ส่วนที่ ๓

แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ ไทย – ญี่ปุ่น

๓.๑ ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ ไทย – ญี่ปุ่น

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทย – ญี่ปุ่น มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นโยบาย การดำเนินงานของไทยและญี่ปุ่น รวมถึงผลกระทบความสัมพันธ์ที่มีต่อทั้งสองประเทศ สามารถนำมาวิเคราะห์และสรุปเป็นข้อเสนอความร่วมมือ ไทย – ญี่ปุ่น ในอนาคต ทั้งระดับภูมิภาคอาเซียน ระดับอนุภูมิภาค และระดับทวีปก็ได้ดังนี้

๓.๑.๑ ความร่วมมือระดับภูมิภาคอาเซียน

ญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์กับอาเซียนมาอย่างยาวนาน เป็นประเทศแรกที่มีการประชุมสุดยอดกับอาเซียนเมื่อราว ๔๑ ปีที่แล้ว ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๗๗ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ซึ่งในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๘๐ (พ.ศ. ๒๕๒๓) ถือเป็นยุคทองของความสัมพันธ์อาเซียน – ญี่ปุ่น จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๒๓) ถือเป็นยุควิกฤตทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วง ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมาก็ได้มีความพยายามในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่นมาโดยตลอด เนื่องจากสาเหตุที่อาเซียนต้องการให้ญี่ปุ่นมาถ่วงดุลอำนาจกับจีนที่กำลังแผ่อิทธิพลอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นก็ต้องการแข่งขันกับจีนในเวทีอาเซียนเช่นเดียวกัน โดยมีการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน – ญี่ปุ่น ขึ้น

ซึ่งในอนาคตไทยและญี่ปุ่นควรหาแนวทางความร่วมมือในกรอบอาเซียน โดยไทยควรดึงญี่ปุ่นเข้ามาช่วยพัฒนาประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องมากมายหลายเรื่องที่ญี่ปุ่นจะสามารถร่วมมือกับอาเซียนได้ รวมถึงญี่ปุ่นกับอาเซียนจะต้องหาหนทางผลักดันแนวคิดริเริ่มโครงการใหม่ๆ ที่จะร่วมมือกัน ทั้งในกรอบอาเซียน – ญี่ปุ่น อาเซียน+๓ และไทยควรกระตุ้นให้ญี่ปุ่นสนับสนุนการเจรจา FTA อาเซียน+๖ หรือที่เรียกว่า ความตกลงพันธมิตรทางการค้า

ระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) ด้วยสรุปได้ว่า ลู่ทางความร่วมมือระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในอนาคตยังมีอยู่อีกมากมายหลายมิติและหลายระดับ ซึ่งต้องอาศัยการสร้างโอกาสและนโยบายที่จะผลักดันความร่วมมือของรัฐบาลทั้ง ๒ ประเทศ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป^{๑๓}

อย่างไรก็ตาม ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต่อความสำคัญของความร่วมมือในกรอบการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอาเซียน กับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมประเทศคู่เจรจา (ADMM - Plus) และความร่วมมืออื่นๆ ภายใต้กรอบการประชุมดังกล่าว รวมทั้งคณะทำงานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภายใต้กรอบการประชุม ADMM - Plus ความร่วมมือด้านการทหารระดับทวิภาคี ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต่อการสนับสนุนการประชุมหารืออย่างใกล้ชิด และการเสริมสร้างความร่วมมือภายใต้กลไกทวิภาคีที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประชุมทวิภาคีด้านการเมืองและความมั่นคงประจำปี ระหว่างไทย - ญี่ปุ่น (PM/MM) แลวงการณ์ยังระบุว่า ทั้งสองฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าร่วมของกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่นในการฝึกคอบร้าโกลด์ และเห็นพ้องที่จะสนับสนุนความร่วมมือในด้านต่าง ๆ อันเป็นการเสริมสร้างความร่วมมือทวิภาคี และการรักษาเสถียรภาพในภูมิภาค อีกทั้งเห็นพ้องในการร่วมมืออย่างต่อเนื่อง และใกล้ชิดในการจัดการฝึกระดับพหุภาคี โดยญี่ปุ่นจะเป็นประธานร่วมในการจัดการฝึกภายใต้กรอบคณะทำงานผู้เชี่ยวชาญด้านการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ (EWG on HADR) และไทยจะเป็นประธานร่วมในการจัดการฝึกภายใต้กรอบคณะทำงานผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ทหาร (EWG on MM) ภายใต้กรอบ ADMM - Plus ทั้งนี้ ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องที่จะขยายการให้ความช่วยเหลือในการเสริมสร้างขีดความสามารถอันจะนำไปสู่การรักษาระเบียบซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ

^{๑๓} ศ.ดร.ประภัทร เทพชาตรี, ๑๓๐ ปี ความสัมพันธ์ ไทย - ญี่ปุ่น, ออนไลน์ผ่าน <http://www.drprapat.com/130-%E0%B8%9B%E0%B8%B5-%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B9%8C-%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2-%E0%B8%8D%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%9B/>, ออนไลน์เมื่อ ๑๖ มี.ค.๖๑

นอกจากนั้น ยังเห็นพ้องในการจัดตั้งกลไกการหารือ (Staff Talks) ระหว่างกองทัพบก - กองกำลังป้องกันตนเองทางบกญี่ปุ่น รวมทั้งยืนยันที่จะประสานงาน เพื่อให้มีการจัดการหารือระหว่างกันในอนาคต ทั้งสองฝ่ายยืนยันที่จะส่งผู้แทนจากกองทัพบกเข้าร่วมสังเกตการณ์การฝึก Nankai Rescue ซึ่งเป็นการฝึกด้านการบรรเทาภัยพิบัติ^{๑๔}

๓.๑.๒ ความร่วมมือระดับอนุภูมิภาค

ไทยควรส่งเสริมให้ญี่ปุ่นร่วมมือกับไทยในโครงการต่าง ๆ ตามกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคที่ไทยมีบทบาทนำ อาทิ โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion : GMS), ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี – เจ้าพระยา – แม่น้ำโขง (Ayeyawady – Chao Phraya – Mekong Economic Cooperation Strategy : ACMECS) และ กรอบความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation : BIMSTEC) โดยญี่ปุ่นจะมีบทบาทสำคัญในการลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่งเชื่อมไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระเบียงเศรษฐกิจ ตะวันตก – ตะวันออก เชื่อม เมียนมาร์ไทย ลาว เวียดนาม อีกโครงการหนึ่งที่สำคัญ คือ การโน้มน้าวให้ญี่ปุ่นเข้ามาช่วยพัฒนาท่าเรือน้ำลึกเมืองทวายของเมียนมาร์ สร้างถนน และทางรถไฟ จากทวายเข้าจังหวัดกาญจนบุรี ไปสู่กรุงเทพมหานคร และนครโฮจิมินห์ซิตี้ อีกทั้ง ญี่ปุ่นมีเทคโนโลยีรถไฟความเร็วสูง Shinkansen ซึ่งไทยควรผลักดันการเจรจา กับญี่ปุ่นในหลายโครงการให้ประสบความสำเร็จ ทั้งโครงการรถไฟความเร็วสูงกรุงเทพ – เชียงใหม่ และรถไฟความเร็วสูงเชื่อม ๓ สนามบิน คือเชื่อม สุวรรณภูมิ ดอนเมือง และอยู่ตะกา เพื่อให้ญี่ปุ่น

^{๑๔} รว.กท.ไทย-ญี่ปุ่น ประชุมส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาคความร่วมมือทางทหาร, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๙, ออนไลน์ผ่าน <http://www.manager.co.th/qol/ViewNews.aspx?NewsID=9590000057186>, ออนไลน์เมื่อ ๑๖ มี.ค.๖๑

เข้ามามีบทบาทในการถ่วงดุลอำนาจจีน ในขณะที่จีนกำลังพยายามสร้างถนนทางรถไฟ เชื่อมจีนตอนใต้กับอาเซียน และจีนมียุทธศาสตร์ One Belt One Road (OBOR)

๓.๑.๓ ความร่วมมือระดับทวิภาคี

ไทยควรแสวงหาช่องทางกระชับความสัมพันธ์ในระดับทวิภาคีกับญี่ปุ่น โดยเฉพาะการเสริมสร้างความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือทางทหาร ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันอย่างชัดเจน ดังนี้

๑) **ด้านเศรษฐกิจ** โดยอาจจะต้องมีการเจรจาปรับปรุงเขตการค้าเสรี ไทย - ญี่ปุ่น หรือ JTEPA ให้ทันสมัยและไทยน่าจะเน้นการดึงญี่ปุ่นเข้ามาช่วยไทยให้พัฒนาไปสู่การเป็น Thailand 4.0 โดยเน้นความร่วมมือ ไทย - ญี่ปุ่นในด้านนวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และให้ญี่ปุ่นช่วยพัฒนาสินค้าไทยให้เป็นสินค้าที่มีนวัตกรรมสูงขึ้นเพื่อก้าวเข้าสู่การเป็น smart farming เป็น smart SME โดยญี่ปุ่นสามารถช่วยในเรื่องการพัฒนาฝีมือแรงงานให้มีทักษะขั้นสูง และร่วมมือกับญี่ปุ่นใน digital economy รวมทั้งให้ญี่ปุ่นมาลงทุนในระบียงเศรษฐกิจตะวันออก หรือ EEC ของไทยด้วย

รวมทั้งไทยควรให้ความสำคัญกับการลงนามบันทึกความเข้าใจและข้อตกลงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนของทั้งสองฝ่าย ในหลายๆ เรื่อง^{๑๕} อาทิ (๑) ความร่วมมือในการขับเคลื่อนธุรกิจอุตสาหกรรม ผังภาคเอกชนระหว่าง Keidanren, Japan Chamber of Commerce and Industry สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสภาหอการค้าไทย (๒) ความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนา EEC ระหว่างสำนักงาน EEC กับ JICA และบริษัท Hitachi (๓) ความร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรภาคอุตสาหกรรม เพื่อรองรับอุตสาหกรรม ๔.๐ โดยอาศัยองค์ความรู้จากญี่ปุ่น ระหว่างกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและสถานทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทย

^{๑๕} สมคิดดึงญี่ปุ่นลงทุนไทย ลงนามความร่วมมือ ๕ ด้านปั้นอุตสาหกรรม ๔.๐, ออนไลน์ผ่าน <https://www.posttoday.com/economy/514318>, ๑๒ ก.ย. ๒๕๖๐, ออนไลน์เมื่อ ๒๘ มี.ค.๖๑

เพื่อช่วยพัฒนาวิศวกรและอาชีวศึกษาของไทยในอุตสาหกรรมสำคัญต่าง ๆ ผ่านโครงการ “Flex Campus” (๔) ความร่วมมือในการยกระดับศูนย์สนับสนุนและช่วยเหลือ SME ของไทยระหว่างกระทรวงอุตสาหกรรมกับองค์การสนับสนุน SME แห่งประเทศญี่ปุ่น (SMRJ) (๕) ความร่วมมือด้านการค้า ระหว่างกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (DITP) กับ องค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (JETRO) ฯลฯ อีกทั้งยังได้มีการจัด Business Matching ระหว่างนักธุรกิจญี่ปุ่นและไทย ในกลุ่ม ๕ อุตสาหกรรม คือ ยานยนต์ ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เกษตร อาหาร และ สุขภาพ ธุรกิจบริการ และ หน่วยงานภาครัฐและสถาบันการเงิน

๒) ด้านความร่วมมือทางทหาร เนื่องจากคณะรัฐมนตรี (ครม.) ได้ให้ไฟเขียว จัดทำบันทึกข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงกลาโหมญี่ปุ่น โดย ส่งเสริมความร่วมมือและการเปลี่ยนแปลงทางทหาร เช่น การแลกเปลี่ยนข่าวสารทางทหาร การแลกเปลี่ยนมุมมอง ความรู้ และความสนใจร่วมกันในหลายระดับ ความร่วมมือด้านการศึกษาและวิจัยผ่านการแลกเปลี่ยนการเยือนในระดับนักเรียน ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิจัย รวมถึงความร่วมมือด้านการฝึกซ้อมระหว่างกองทัพไทยกับ กองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่น การฝึกซ้อมในระดับพหุภาคี อาทิ การฝึก Cobra Gold ความร่วมมือระหว่างประเทศคู่สัญญาของทั้งสองฝ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมรักษาสันติภาพระหว่างประเทศ และกิจกรรมการบรรเทาสาธารณภัยระหว่างประเทศ รวมถึงความร่วมมือระหว่างกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่นกับกองทัพไทย ตลอดจน สถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความร่วมมือด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางทหาร ความร่วมมือด้านการส่งกำลังบำรุง และความร่วมมือด้านอื่นๆ

ในขณะที่ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ไทยมีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงกลาโหมเสนอผลักดันความร่วมมือด้านกองทัพในการประชุม ครม. โดยการ จัดทำบันทึกข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงกลาโหมญี่ปุ่น ว่าด้วยความร่วมมือและการเปลี่ยนแปลงทางทหาร มีขอบเขตความร่วมมือและการแลกเปลี่ยน เช่น การแลกเปลี่ยนข่าวสารทางทหาร การแลกเปลี่ยนมุมมอง ความรู้ และความสนใจร่วมกันในหลายระดับ ความร่วมมือด้านการศึกษาและวิจัยผ่าน

การแลกเปลี่ยนการเยือนในระดับนักเรียน ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือนี้ยังรวมถึงด้านการฝึกพร้อมระหว่างกองทัพไทยกับกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่น การฝึกพร้อมในระดับพหุภาคี อาทิ การฝึกคอบร้าโกลด์ ความร่วมมือระหว่างประเทศ คู่สัญญาของทั้งสองฝ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมรักษาสันติภาพระหว่างประเทศ และกิจกรรมการบรรเทาสาธารณภัยระหว่างประเทศ รวมถึงความร่วมมือระหว่างกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่นกับกองทัพไทย ตลอดจนสถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความร่วมมือด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางทหาร ความร่วมมือด้านการส่งกำลังบำรุง และความร่วมมือด้านอื่นๆ กับมหาอำนาจยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 2 อย่างที่ควบคู่กันไปคือ bandwagoning และ balancing ประเทศมหาอำนาจก็เอาผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก ต่างฝ่ายต่างไม่ไว้ใจกัน ไทยต้องพยายามมียุทธศาสตร์ที่มั่นคง อย่าไปเป็นพวกใคร แต่เราอาจจะสนิทได้ แต่ในขณะที่เดียวกัน เราจะต้องเล่นเกมถ่วงดุล เอาสหรัฐมาถ่วงดุลจีน เอาจีนมาถ่วงดุลสหรัฐ เอาญี่ปุ่นมาถ่วงดุลจีน เป็นต้น คือต้องเป็นไปในลักษณะที่คู่ขนานกัน^{๑๖}

๓.๒ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และเงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากญี่ปุ่นมุ่งเน้นให้ความสนใจกับเอเชีย ทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุขโลก เส้นทางการคมนาคม รวมถึง จากการวิเคราะห์สถานะแวดล้อมทางด้านความมั่นคง พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมหาอำนาจถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ในประเด็นความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างกัน และแน่นอนว่าปัจจัยที่ถือว่ามีสำคัญต่อการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างกันนั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ ความร่วมมือระหว่างกันที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแล้ว ยังอาจพิจารณาถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคง ดังนี้

^{๑๖} ข้อเสนอยุทธศาสตร์ความมั่นคง ๒๐ ปี (ตอนที่ ๓), ออนไลน์ผ่าน <http://www.drprapat.com/%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A1-3/>, ออนไลน์เมื่อ ๒๗ มี.ค.๖๑

๓.๒.๑ การรักษาคุณภาพของญี่ปุ่นต่อไทย หากพิจารณาถึงความต้องการของญี่ปุ่น ซึ่งยังคงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และความร่วมมือทั้งต่อไทยและอาเซียน เนื่องด้วยปัจจุบันภัยคุกคามทั้งตามแบบและไม่ตามแบบมีความหลากหลาย จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากประเทศต่าง ๆ ในการจัดการกับภัยคุกคามนั้นๆ อีกทั้ง ประเทศมหาอำนาจยังต้องการที่จะป้องกันและปราบปรามการแผ่ขยายอิทธิพลของมหาอำนาจอื่นๆ จึงต้องอาศัยประเทศต่างๆ ในการติดตาม และสอดส่องสถานการณ์ปัญหาด้านความมั่นคงอื่นๆ อีกด้วย

๓.๒.๒ การรักษาคุณภาพของไทยต่อญี่ปุ่น ไทยต้องการประเทศมหาอำนาจเพื่อสร้างดุลยภาพมากกว่า ๑ ประเทศเสมอ เพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ อันจะนำมาซึ่งการถูกครอบงำ (Domination) ในขณะที่ไทยต้องการสภาพแวดล้อมแบบหนึ่งที่อยู่ภายใต้กฎกติกาของประชาคมโลก โดยมีประเทศมหาอำนาจต่างๆ โดยเฉพาะญี่ปุ่นเข้ามาสร้างดุลยภาพ เพื่อให้เกิดเสถียรภาพของภูมิภาคในทุกมิติ ซึ่งจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ต่อไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นผลประโยชน์ร่วมต่อทั้งมหาอำนาจและประเทศที่ไม่ใช่มหาอำนาจ

๓.๒.๓ ผลประโยชน์ของประเทศอาจเปลี่ยนแปลงตามสภาวะแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศนั้น จะเป็นสาเหตุให้บทบาทความร่วมมือที่มีต่อกันเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

๓.๒.๔ ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างกันในอดีตมีความสำคัญอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์อันดีจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาระหว่างไทยกับมหาอำนาจ ตลอดจนความใกล้ชิดกันทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ และทำให้การดำเนินความสัมพันธ์ในระยะต่อไปเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและราบรื่น นอกจากนี้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเรียนรู้ร่วมกัน จะนำไปสู่ความเข้าใจและไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น

๓.๒.๕ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงของประเทศต่าง ๆ ในระยะยาว ซึ่งควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน เพื่อสามารถแข่งขันและต่อรองกับอนุภูมิภาคอื่น ๆ เช่น สหภาพยุโรป เป็นต้น

ส่วนที่ ๔

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ ๔

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๔.๑ บทสรุป

ไทยและญี่ปุ่นดำรงความสัมพันธ์ฉันมิตรมานาน โดยมีพื้นฐานจากความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างพระราชวงศ์ของทั้งสองประเทศ และได้มีการพัฒนาความสัมพันธ์ผ่านความร่วมมือต่างๆ ในแบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน อาทิ ด้านการเมืองและการทูต ด้านสังคมจิตวิทยา ด้านการทหาร และด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ญี่ปุ่นเร่งพัฒนาเศรษฐกิจจากการสูญเสียสถานะมหาอำนาจทางเศรษฐกิจให้กับจีน แต่ญี่ปุ่นเองก็ประสบปัญหาขาดแคลนแรงงาน การที่ญี่ปุ่นเลือกประเทศไทยเป็นแหล่งลงทุน ทำให้ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทในไทยและภูมิภาคอาเซียนในฐานะผู้ถ่วงดุลอำนาจ โดยเฉพาะเงินที่เข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจและกำลังขยายอิทธิพลอย่างรวดเร็ว ควบคู่กับการเสริมสร้างกองทัพญี่ปุ่น ตามกรอบรัฐธรรมนูญมาตรา ๙ ว่าด้วยการกำหนดบทบาทด้านการทหารของญี่ปุ่นที่ไม่สามารถใช้อำนาจทางทหารในการตัดสินข้อพิพาท และสหรัฐฯ จะเป็นผู้ให้การคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ญี่ปุ่น ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการใช้กำลังทางทหารในการตัดสินปัญหาลดน้อยลง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเงาแห่งสงครามยังมีอยู่ ญี่ปุ่นยังมีความพยายามในการปรับบทบาททางด้านการป้องกันประเทศจากลักษณะ “สันติภาพเชิงรับ” สู่ “สันติภาพเชิงรุก” โดยไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา ๙ เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถทางการทหารขึ้นมารับมือกับภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

อีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่นคือการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ญี่ปุ่นได้รับการยอมรับจากสากลในเรื่องการจัดการภัยพิบัติด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเกาะ ทำให้ญี่ปุ่นประสบภัยธรรมชาติในหลายรูปแบบ ทำให้ญี่ปุ่นมีศักยภาพในการบริหารจัดการสาธารณภัยภายในประเทศสูง และมีการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการกู้ภัยที่ทันสมัย ญี่ปุ่นยังมีนโยบาย

ให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่กองทัพนาชาติ แต่มีข้อจำกัดให้มีการช่วยเหลือในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการทหารหรือการโจมตีต่างๆ เช่น การก่อสร้างฟื้นฟูเมืองหลังเกิดสงคราม หรือการบรรเทาภัยพิบัติเท่านั้น โดยนโยบายนี้มุ่งเน้นการช่วยเหลือไปยังประเทศในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเพื่อเป็นการกระชับความสัมพันธ์อันดี เมื่อเดือน ก.พ.๖๑ ที่ผ่านมา กองทัพญี่ปุ่น ได้เข้าร่วมฝึกซ้อมการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม และการบรรเทาสาธารณภัย (HADR) ร่วมกับทหารจาก กองทัพไทย กองทัพสาธารณรัฐเกาหลี กองทัพมาเลเซีย กองทัพสาธารณรัฐประชาชนจีน กองทัพสิงคโปร์ และกองทัพสหรัฐอเมริกา ถือเป็นอีกหนึ่งภารกิจของการฝึก Cobra Gold 2018 ณ ศูนย์ฝึกบรรเทาสาธารณภัย หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา ภายใต้กรอบความร่วมมือการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมประเทศคู่เจรจา (ADMM - Plus) อีกด้วย

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

ในบทบาทมิตรประเทศที่มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันทั้งในระดับทวิภาคีและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไทยและญี่ปุ่นได้มีนโยบายสร้างความร่วมมือระหว่างกันหลายด้าน อาทิ ด้านการเมืองและการทูต ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านเศรษฐกิจ และด้านการทหาร เพื่อเป็นการกระชับความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างไทยและญี่ปุ่น จึงมีข้อเสนอเพิ่มเติมดังนี้

๔.๒.๑ สร้างความร่วมมือร่วมกับกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่นในการฝึก ร่วมด้านการฝึกช่วยเหลือมนุษยธรรมและบรรเทาสาธารณภัยในระดับทวิภาคี แสวงหาประโยชน์จากการฝึกพร้อมในเชิงเทคนิคและยุทธวิธี เพื่อนำมาประยุกต์ในการนำมาปฏิบัติ การปรับปรุงการฝึก และการพัฒนาหลักการช่วยเหลือให้ทันสมัย เพื่อให้กองทัพไทยเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติภารกิจด้านการช่วยเหลือมนุษยธรรมและบรรเทาภัยพิบัติ และขยายผลที่ได้จากการฝึกไปยังหน่วยงานด้านความมั่นคงและการบรรเทาสาธารณภัยกับประเทศสมาชิกอาเซียน

เพื่อผลักดันให้กองทัพไทยแสดงบทบาทนำเพื่อเป็นศูนย์กลางด้านการช่วยเหลือมนุษยธรรมและบรรเทาภัยพิบัติ (Humanitarian Assistance and Disaster Relief : HADR) ของอาเซียน

๔.๒.๒ การสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาและการวิจัย เพื่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในสังกัดกองทัพไทยพัฒนาหลักสูตรเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการกู้ภัย อาทิ หุ่นยนต์กู้ภัย หุ่นยนต์ดำน้ำ เพื่อใช้ในการสนับสนุนการปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ในอนาคต

๔.๒.๓ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ทั้งตามแบบและไม่ตามแบบ และเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน อีกทั้งยังนำประโยชน์ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารไปใช้ในการกำหนดนโยบายเพื่อรับมือป้องกันและ ลดความเสี่ยงจากการถูกโจมตีจากผู้ก่อการร้าย อีกทั้งกองทัพสามารถ นำข้อมูลที่ได้ขยายผลไปยังมิตรประเทศ และกำหนดกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนต่อไป

๔.๒.๔ การเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศ ถึงแม้การพัฒนาอาวุธของญี่ปุ่นเป็นไปเพื่อส่งเสริมสันติภาพสากล แต่ก็นับว่าเป็นการพัฒนาอาวุธที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง กองทัพไทยควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาขีดความสามารถด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศร่วมกัน เช่น การทำการวิจัยพัฒนาอาวุธร่วมกัน เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศของไทย

๔.๒.๕ ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกองทัพไทยและกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่นผ่านโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนทหาร ไทย – ญี่ปุ่น เพื่อให้ นักเรียนทหารของไทยศึกษาระบบการศึกษาที่ต่างกัน มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับนักเรียนทหารญี่ปุ่น เพื่อนำองค์ความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากองทัพให้เป็นสากล

บรรณานุกรม

- ศ.ดร.ประภัทร เทพชาติ. ๑๓๐ ปี ความสัมพันธ์ ไทย – ญี่ปุ่น. ค้นเมื่อ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๑. จาก <http://www.drprapat.com>
- ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (๒๕๕๗). *ยุทธศาสตร์ปริทรรศน์ : มหาอำนาจในบริบทความมั่นคงโลก*. หน้า ๑๕ – ๑๖, ๙๑.
- บทความวิเคราะห์สถานการณ์ยุทธศาสตร์และความมั่นคงของประเทศรายสัปดาห์. ฉบับที่ ๑๙/๕๗ ๓ - ๙ ก.พ.๕๗. *มองภาพรวมแผนยุทธศาสตร์ ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่นปี ๒๐๑๓*.
- กองความสัมพันธ์กับคู่เจรจาและองค์กรระหว่างประเทศ. กรมอาเซียน. เมษายน ๒๕๖๐ *ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น*.
- เรือรบ เมืองมั่น. *รัฐบาลญี่ปุ่นกับการปรับบทบาทใหม่ด้านความมั่นคง*. คอลัมน์นิตต์ประจำคอลัมน์ “มองมุมใหม่”. ค้นเมื่อ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๑. จาก [HTTP://WWW.BANGKOKBIZNEWS.COM/BLOG/DETAIL/632989](http://WWW.BANGKOKBIZNEWS.COM/BLOG/DETAIL/632989).
- มนวดี ตั้งตรงฤทัย. *เอกสารวิจัย เรื่อง การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงของกองทัพไทยกับประเทศมหาอำนาจในทศวรรษหน้า*. (๒๕๖๐).
- ศิริพร วัชชวัลคุ. *คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. บทวิจารณ์หนังสือ เรื่อง Japan’s ASEAN Policy: In Search of Proactive Multilateralism*. วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒
- กิตติ ประเสริฐสุข. *สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สรุปผลการสัมมนา “ยุทธศาสตร์ Soft Power ของไทย” บทเรียนจากจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้สู่การประยุกต์ใช้ของไทย*. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐. ณ ห้องกมลทิพย์ ๑ โรงแรม เดอะโกศล กรุงเทพฯ

สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ญี่ปุ่นและประเทศไทย. สืบค้นจาก [http://www.th.emb-japan.go.jp/
itpr_th/relation_index.html](http://www.th.emb-japan.go.jp/itpr_th/relation_index.html)

ภาพรวมเศรษฐกิจโลกและไทยปี 2017 และ 2018. SCB Economic Intelligence
Center. หน้า ๑๓.

สมคิดดีงญี่ปุ่นลงทุนไทย ลงนามความร่วมมือ ๕ ด้านปั้นอุตสาหกรรม ๔.๐.
ค้นเมื่อ ๒๘ มี.ค.๖๑. จาก [https://www.posttoday.com/economy/
514318](https://www.posttoday.com/economy/514318). ๑๒ ก.ย. ๒๕๖๐.

รมว.กท.ไทย-ญี่ปุ่น ประชุมส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาค ความร่วมมือ ทางทหาร.
ค้นเมื่อ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๑. จาก [http://www.manager.co.th/
qol/ViewNews.aspx?NewsID=9590000057186](http://www.manager.co.th/qol/ViewNews.aspx?NewsID=9590000057186).

ข้อเสนอยุทธศาสตร์ความมั่นคง ๒๐ ปี (ตอนที่ ๓). ค้นเมื่อ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.
จาก <http://www.drprapat.com>.

ศูนย์ศึกษาวิทยาศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

62 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400

โทร. 02-275-5715 เว็บไซต์ <http://ssc.rtarf.mi.th>